

ČESKÁ ASTRONOMICKÁ SPOLEČNOST

sekretariát: Astronomický ústav AV ČR, v. v. i., Fričova 298, 251 65 Ondřejov
tel. 775 388 400, info@astro.cz

Tiskové prohlášení České astronomické společnosti číslo 175 z 22. 11. 2012

Česká astronomická společnost udělila čestnou Kopalovu přednášku za rok 2012

Česká astronomická společnost udělila čestnou Kopalovu přednášku 2012 Doc. RNDr. Petru Hadravovi, DrSc. z Astronomického ústavu AV ČR za současné významné výsledky dosažené při studiu dvojhvězd a vícenásobných hvězdných soustav metodou tzv. *disentanglingu*, tj. postupným rozplétáním spekter a světelných křivek na jednotlivé komponenty.

Tento postup se v uplynulých letech stal jednou z klíčových metod při analýze spektroskopických dat ve stelární astronomii, která tak umožňuje určit velmi přesné fyzikální vlastnosti složek dvojhvězdy nebo všech členů vícenásobných systémů, které bychom jinak nerozlišili. Oba analytické kódy doc. Hadravy, známé též pod názvy FOTEL a KOREL, byly využity v uplynulých letech ve více než stovce odborných prací publikovaných v mezinárodních recenzovaných časopisech, a to jak našimi, tak i zahraničními týmy.

Doc. Hadrava se vývojem a zdokonalením této metody zabývá již více než 15 let a na toto téma sám nebo se svými spolupracovníky publikoval dosud dvě desítky prací, které znamenají významný pokrok pro rozvoj moderní astrofyziky. Jde zejména o tyto práce:

Hadrava, P. 1995, A&AS, 114, 393, *Orbital elements of multiple spectroscopic stars.*

Hadrava, P. 1997, A&AS, 122, 581, *Relative line photometry of eclipsing binaries.*

Hadrava, P. 2004a, Publ. Astron. Inst. ASCR, 92, 1, *FOTEL 4 - User's guide*.
Hadrava, P. 2004b, Publ. Astron. Inst. ASCR, 92, 15, *KOREL - User's guide*.
Hadrava, P. 2007, ASP-Conference Serie 370, 164, *Line Profiles during Eclipses of Binary Stars*.
Hadrava, P. 2009a, A&A, 494, 399, *Notes on the disentangling of spectra. I. Enhancement in precision*.
Hadrava, P., Šlechta, M., Škoda, P., 2009b, A&A, 507, 397, *Notes on disentangling of spectra. II. Intrinsic line-profile variability due to Cepheid pulsations*.
Hadrava, P. 2009c, arXiv: 0909.0172, *Disentangling of spectra - theory and practice*.

Kromě stelární astronomie je doc. Hadrava naším předním odborníkem na relativistickou astrofyziku a historii astronomie. Je rovněž překladatelem starých odborných latinských textů, zaníceným pedagogem na Matematicko-fyzikální fakultě UK a vedoucím několika diplomových nebo disertačních prací.

Obvyklá scientometrie pomocí databáze NASA ADS ukázala, že doc. Hadrava publikoval od roku 1971 do května 2012 celkem 74 odborných prací v mezinárodních recenzovaných časopisech. Jeho práce především z oboru výzkumu dvojhvězd získaly dosud cca 990 citací a Hirschův index $H = 15$.

Z těchto důvodů se Doc. RNDr. Petr Hadrava, DrSc. stal nositelem letošního ocenění Kopalovou přednáškou České astronomické společnosti, historicky jejím šestým nositelem.

Slavnostní přednesení čestné Kopalovy přednášky proběhne v sobotu 24. listopadu 2012 od 12:45 v budově Akademie věd ČR na Národní třídě 3, Praha 1 v sále č. 206. Laudatio přednese vedoucí Oddělení galaxií a planetárních systémů Astronomického ústavu AV ČR a také jeho emeritní ředitel prof. RNDr. Jan Palouš, DrSc. Laureátská přednáška nese název „O dvojhvězdách a lidech“. Předání ceny i přednáška jsou přístupné předem registrovaným účastníkům (z kapacitních důvodů – www.astropis.cz), vstup zdarma. Novináři mají vstup volný.

Kopalovu přednášku zřídila Česká astronomická společnost v roce 2007. Je udělována českým astronomům / astronomkám za významné vědecké výsledky dosažené v několika posledních letech a uveřejněné ve světovém vědeckém tisku. Poprvé byla udělena v r. 2007, tedy v roce 90. výročí založení České astronomické společnosti. Více o ceně a jejích nositelích na http://www.astro.cz/cas/ceny/kopalova_prednaska/.

Numerický matematik a astronom **Prof. RNDr. Zdeněk Kopal, DSc.** (1914 -1993) se narodil 4. dubna 1914 v Litomyšli. Ve čtrnácti letech si postavil dalekohled a pečlivě pozoroval oblohu. Brzy se dozvěděl o existenci České astronomické společnosti, stal se jejím členem v roce 1929 a docházel na Štefánikovu hvězdárnu na Petříně. Soustředil se na výzkum proměnných hvězd. V průběhu tří let vykonal více než 10 000 pozorování. Když mu bylo šestnáct let, stal se předsedou odborné sekce pro pozorování hvězd měnlivých. Pod jeho vedením se stala sekce jedním z evropských středisek pro výzkum proměnných hvězd. Po absolvování Karlovy univerzity v roce 1937 pokračoval Kopal ve studiu v anglické Cambridgi u Arthura Stanleje Eddingtona. Výzkum těsných dvojhvězd u nás Kopal pozvedl na světovou úroveň. V roce 1948 vznikla komise pro fotometrické dvojhvězdy Mezinárodní astronomické unie a Kopal se stal jejím prvním předsedou. V roce 1958, kdy se začalo uvažovat o letu člověka na Měsíc, navázal Kopal spolupráci s NASA. V roce 1959 se stal vedoucím projektu, který měl za úkol pořídit detailní mapy Měsíce. Během více

než čtyřicetiletého působení v Manchesteru Kopal připravil k doktorátu přes sto svých žáků. Vydal kolem 25 monografií a publikoval zhruba 400 vědeckých článků. V rodném městě Litomyšli mu byl odhalen památník symbolizující těsnou dvojhvězdu na místě, kde kdysi stával rodný dům Z. Kopala.

Pavel Suchan
tiskový tajemník České astronomické společnosti

Česká astronomická společnost (ČAS) vydává od května 1998 tisková prohlášení o aktuálních astronomických událostech a událostech s astronomií souvisejících. Počínaje tiskovým prohlášením č. 67 ze dne 23.10.2004 jsou některá tisková prohlášení vydávána jako společná s Astronomickým ústavem Akademie věd ČR, v. v. i. Archiv tiskových prohlášení a další informace nejen pro novináře lze najít na adrese <http://www.astro.cz/media>. S technickými a organizačními záležitostmi ohledně tiskových prohlášení se obraťte na tiskového tajemníka ČAS Pavla Suchana na adrese Astronomický ústav AV ČR, v. v. i., Boční II/1401, 141 31 Praha 4, tel.: 226 258 411, e-mail: suchan@astro.cz.